

Luonnontuotteiden luomusertifioinnista

Luomuinstituutin luento

Mikkeli 3.11.2015

Birgitta Partanen, HY/Ruralia-instituutti

Luomumetsistä moneksi -hanke

Esitys on toteutettu yhteistyössä Eija Vuorelan ja luonnontuotealan koordinaatiohankkeen Luonnontuotteet monipuolistuvissa arvoverkoissa (LUMOA) kanssa

Määritelmät

Luomukeruuotuote eli luomuluonnontuote:

Neuvoston asetuksen vaatimusten mukaisesti kerätty luonnonvarainen kasvituote.

Luonnontuotteisiin luetaan luonnonvaraiset ja puoliviljellyt marjat, sienet ja yrtit sekä erikoisluonnontuotteet (mm. terva, mahla, pettu, turve, pihka ja luonnon koristemateriaalit).

Luonnontuotealaan kuuluu kaikki yritystoiminta raaka-aineiden talteenotosta tuotteiden jatkojalostukseen sekä luonnontuotteiden käyttö palveluissa mm. hyvinvointi- ja matkailualoilla.

Milloin luonnontuote on luomua?

Puhtaasti luonnostamme kerätyt luonnonantimet eivät automaattisesti ole luomua, vaikka me suomalaiset usein niin miellämmekin.

Luomuksi luonnontuotteita saa nimittää vain silloin, kun ne on kerätty **tarkastetuilta ja valvontaan liitetyiltä alueilta**. Luomukeruuotteiden ostajat ja luomukeruualueet tarkastetaan vuosittain. Jokaisen luomukerääjän tulee antaa luomukeruuotteiden ostajalle **kirjallinen sitoumus**, jossa sitoutuu noudattamaan luomupoimintaehtoja.

Luonnonvaraisten eläinten metsästyksestä ja kalastuksesta saatavia tuotteita ei katsota luonnonmukaiseksi tuotannoksi. Porot ovat riistaa ja siksi poroa eikä siitä valmistettuja tuotteita voi markkinoida luomuna.

Luomukeruu Suomessa 2014

Tällä hetkellä tärkeimpiä luomukeruu tuotteita ovat Suomessa marjat.

Merkittävimpien marjojen sadot v. 2014 (MARSİ 2014)

- Mustikka 5 866 328, josta luomua 52 %
- Puolukka 2 980 879, josta luomua 25 %
- Lakka 161 855, josta luomua 58 %

Satovaihtelut ovat suuria vuosittain ja alueittain.

- Luomumahlaa tuotetaan erityisesti vientiin
- Luonnonryttien kysyntä on vahvassa kasvussa
- Sienten luomukeruu ei näy vielä tilastoissa

Suomessa on yli 25% koko maailman luomukeruuualasta

Suomessa (Lappi, Kainuu, Koillismaa) on maailman laajin yhtenäinen luomukeruualue, nyt 11,6 milj. ha. Selvittäjänä toimii Suomen 4H-liitto/Youngfour Oy.

Alkuvuonna 2015 ala oli 9 milj. ha, ja se oli 25% koko maailman luomukeruuualasta

Tämänhetkinen 11, 6 milj. ha:n alue on jo lähes 38 % Suomen maapinta-alasta.

Luomukeruualue olisi tuplattavissa sertifioimalla metsät myös muualla Suomessa.

Tämä on ainutlaatuista maailman mittakaavassa.

Luomukeruualueet muualla Suomessa lisääntyvät

Etelä-Savossa on nyt noin 1500 ha luomukeruualuetta, alkuvuonna 2015 niitä ei ollut lainkaan.

Karunaan sertifioitiin kesällä 2015 Varsinais-Suomen ensimmäiset luomukeruualueet, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa ja Pohjanmaalla on yksittäisiä alueita, pääasiassa mahlantuotannossa.

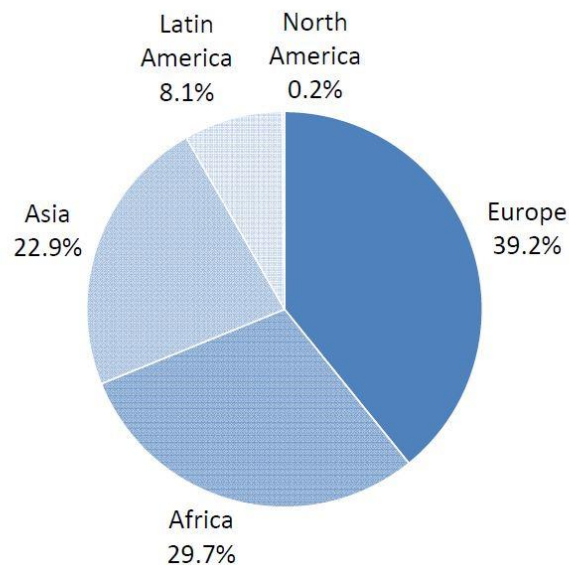
Kiinnostus lisääntyy myös muualla.

Luomukeruuuualat maailmalla (v. 2013, FiBL-IFOAM 2015)

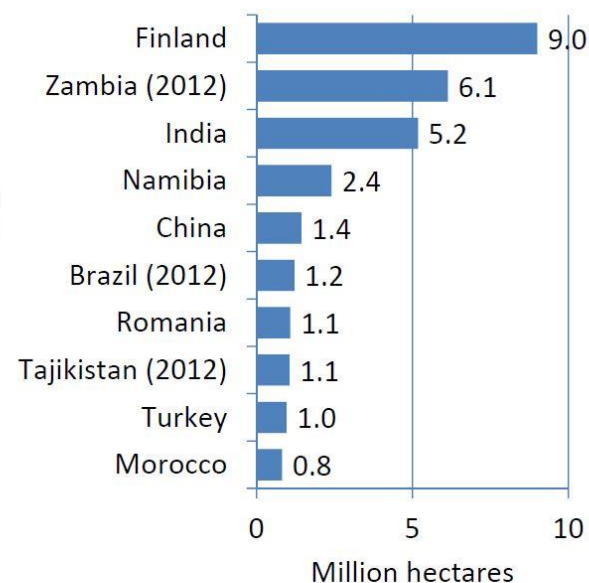
Distribution of organic wild collection areas by region 2013

Source: FiBL-IFOAM Survey 2015

The ten countries with the largest wild collection areas 2013

Source: FiBL-IFOAM survey 2015

Onko luomulla merkitystä luonnontuotteiden kaupassa?

- Luomu on valvottu sertifiointijärjestelmä, jolla voi osoittaa raaka-aineen puhtauden ja aitouden
- Kotimaassa keruutuotteemme mielletään yleensä puhtaiksi ja terveellisiksi, ”luomuksi”, mutta luomun kysyntä on kasvussa Suomessa kuten muuallakin maailmassa
- Erityisesti viennissä on luomulla merkitystä, mutta myös ruokamatkailussa, ja etenkin kansainvälisille asiakkaille, luomu kannattaa nostaa esiin
- Lisäarvoa sekä hinnassa että kysynnässä

Luomusertifioinnin mahdollisuudet

Metsistämme 97 – 99 % alueesta riippuen olisi sertifioitavissa luomuun muuttamatta nykyisiä hoitokäytäntöjä

Jos kaikki sertifioitavissa olevat metsämme sertifioitaisiin luomuun, saisimme koko Suomen maapinta-alasta luomuun 87%.

**Meillä on valttinamme ainutlaatuinen puhtaus,
- miksi emme kertoisi sitä maailmalle?**

Lainsäädäntö ja luomukeruu- tuotannon perusvaatimukset

Luonnonvaraisten kasvituotteiden keruu luomutuotteeksi

Vähimmäisvaatimusten ja valvonnan osalta noudatettava kasvintuotannon ehtoja muutamien erityisvaatimuksin:

Neuvoston asetus 834/2007

2 artikla - Määritelmät

e) "kasvintuotannolla" tarkoitetaan kasvinviljelytuotteiden tuotantoa, johon **kuuluu myös luonnonvaraisten kasvituotteiden keruu kaupallisiin tarkoituksiin;**

12 artikla – Kasvintuotantoa koskevat vaatimukset

2. **Luonnonalueilla, metsissä ja maanviljelyalueilla luontaisesti kasvavien luonnonvaraisten kasvien ja niiden osien keruuta pidetään luonnonmukaisena tuotantomenetelmänä, jos:**

a) kyseisiä alueita ei ole **keruuta edeltävien vähintään kolmen vuoden aikana** käsitelty muilla kuin sellaisilla tuotteilla, joiden käyttö luonnonmukaisessa tuotannossa on sallittu

b) **keruu ei vahingoita luonnollisen elinympäristön vakautta eikä lajien pysyvyyttä keruualueella.**

Komission asetus 889/2008, 70 artikla

2. **Luonnonvaraisia kasveja kerättäessä 63 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettuihin käytännön toimenpiteisiin on sisällyttävä kolmansien osapuolten antamat takeet, joiden avulla toimija voi osoittaa, että asetuksen (EY) N:o 834/2007 12 artiklan 2 kohdan säännöksiä noudatetaan.**

Siirtymävaihe

Siirtymävaiheen lyhentäminen on mahdollista, jos keruualueella ei ole käytetty kolmena edellisenä vuotena kiellettyjä tuotantopanoksia.

Siirtymävaihetta voidaan pidentää jos maassa on runsaasti esim. torjunta-ainejäämiä.

Siirtymävaiheen lyhentäminen ja pidentäminen edellyttää aina ELY-keskuksen päätöstä

Siirtymäajan lyhennys on normaali toimintatapa kun luomukeruutoiminta aloitetaan

Keruualueen rajaaminen ja kartat

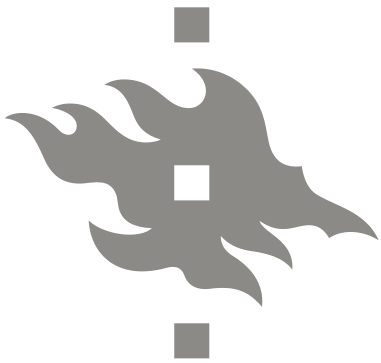
Keruualueen tulee olla mahdollisimman yhtenäinen luotettavuuden varmistamiseksi

Kartat

- Tarkoituksenmukaisella mittakaavalla, ELY-keskus päättää mittakaavasta
- Voidaan tehdä joko koneella tai käsin
- Karttoihin merkittävä aina valmistumisvuosi

Keruualueen selvittäminen käytännössä

Suomalainen luomukeruualueiden sertifiointijärjestelmä

Luomujärjestelmän perusteita määrittelee ja säätää EU-lainsäädäntö, myös luomukeruu alueiden sertifiointiin osalta, (Neuvoston asetus EY N:o 834/2007) ja kansainväliset sopimukset.

Suomessa järjestelmää ohjeistaa ja valvoo Elintarviketurvallisuusvirasto (Evira)

Luomukeruualueiden perustamista ja selvitystoimintaa valvoo kunkin alueen ELY -keskuksen luomuvalvontaviranomainen

Syötävien luomukeruuotteiden kauppaa, tuotevalmistusta ja markkinointia valvoo Evira

Luomuluonnontuotteiden keruu- alueen perustajan liittyminen valvontajärjestelmään

Luomukeruualueen perustaja hakeutuu alueensa ELY -keskuksen valvontajärjestelmään.

Hakemus kannattaa jättää hyvissä ajoin talvella mikäli aikoo seuraavana kesänä jo hyödyntää alueita.

Suunniteltu toiminta kuvataan luomusuunnitelmassa.

Toiminnan voi käynnistää alkutarkastuksen jälkeen.

Lomakepohjat ja luomusuunnitelman vaatimukset löydät EVIRA:n verkkosivuilta.

Huom! Luomukeruuutuotannon ohjeita päivitetään parhaillaan.

Luomukeruualueiden sertifiointi, perustamisen menettelytapoja 1

Laajojen luomukeruualueiden perustaminen kolmannen osapuolen selvityksen perusteella. Pohjoisessa Suomessa käytössä oleva, juuri uudistettu menetelmä

-EY toimenpideasetus 889/2008 art. 70.2, mahdollistaa alueiden hyväksymisen luomukeruualueeksi kolmannen osapuolen eli selvittäjän laatiman alueen luomukeruu-kelpoisuuden osoittavan selvityksen perusteella

- Keskiössä jokamiehen oikeuksin tapahtuva keruu
- Vuosittain selvitetään ne alueet joilla on käytetty kemiallisia, luonnonmukaisessa tuotantotavassa kiellettyjä aineita. Käsitellyt alueet ovat 3 vuotta poissa luomualueesta ja liitetään sen jälkeen takaisin.
- Sijoitetaan nämä alueet kartalle
- Luomuluonnontuotteiden ensimmäinen ostaja hankkii kartat käyttöönsä selvittäjältä
- Toimintaa valvoo alueen ELY -keskus

Luomukeruualueiden sertifiointi, perustamisen menettelytapoja 2

Luomuluonnontuotteiden keruualueita voidaan perustaa myös ryhmäsertifioinnin menetelmällä, maanomistajien tai heidän edustajiensa kanssa tehdyin sopimuksin.

Alueen laajuus valikoituu tarpeen mukaan. Tämä toimintatapa on ollut käytössä vuodesta 2000 lähtien.

Tiedon kokoajana toimii kolmas osapuoli eli selvittäjä.

- Vuosittain selvitetään mukana olevien tilojen osalta ne alueet joilla on käytetty kemiallisia, luonnonmukaisessa tuotantotavassa kiellettyjä aineita. Käsitellyt alueet ovat 3 vuotta poissa luomu-alueesta ja liitetään sen jälkeen takaisin.
- Sijoitetaan nämä alueet kartalle mukana olevien tilojen osalta
- Luomuluonnontuotteiden ensimmäinen ostajan hankkii kartat käyttöönsä selvittäjältä
- Toimintaa valvoo alueen ELY -keskus

Luomukeruualueiden sertifiointi, perustamisen menettelytapoja 3

Luomutilan metsäalueiden sertifiointi voidaan toteuttaa tilakohtaisesti. Valvonta tehdään luomutilan muun valvonnan yhteydessä, alueen ELY -keskuksen toimesta.

- Tehdään selvitys metsäalueilla tehdyistä kemiallisista käsittelyistä.
- Selvitetään metsien käsittely
- Ei liittymismaksua

Luomukeruualueiden sertifiointi, huomioitavaa

- Metsät voi hakea luomukeruualueiksi, vaikka maatila ei olisikaan liittynyt luomuvalvontaan.
- Myös vain osa metsistä voidaan sertifioida luomukeruualueiksi.
- Keruualueiksi voi hakea myös vaihettumisvyöhykkeitä ja luonnonhoitopeltoja - villiruokabuumi!
- Catering-toiminta ei kuulu luomuvalvonnan piiriin, jolloin esimerkiksi maatilamatkailutila voi hyödyntää metsiensä luomukeruuotteita tarjoiluissaan

Luomukeruualueen perustamisen kustannukset

Kustannuksia syntyy alueen luomukelpoisuuden selvityksestä joka vaatii työpanosta. Määrä on tapauskohtainen, riippuen tiedonkeruun alueen pinta-alasta, luomussa kiellettyjen kemiallisten käsittelyjen määrästä, mahdollisista korvauksista tiedon luovuttajille

Ei luomukelpoisten alueiden esittäminen kartoilla tuo myös kustannuksia, jotka muodostuvat työpanoksesta alueiden rajaamisesta kartoille ja varsinaisista karttatulosteista.

Luomuvalvonnan kustannukset, valvontaan liittymismaksu (110 €), vuosittaisen tarkastuksen yhteydessä perusmaksu (113,50 €) ja tuntihintaperustainen valvontamaksu (91 €/h).

Vuosittaiset suunnitelmat

Oman metsän vuosisuunnitelma ELY-keskukseen

- Viikko ennen keruun aloitusta
- Viimeistään 31.5. mennessä

Selvittäjän vuosisuunnitelma ELY-keskukseen

- Vähintään yksi kuukausi ennen keruun aloitusta
- Viimeistään 15.6. mennessä

Ostajan vuosisuunnitelma Eviralle

- Vähintään kaksi viikkoa ennen keruun aloitusta
- Kerättävät lajit
- Keruu aika
- Karttatiedot

Luomukeruualueiden sertifiointi ja metsänhoito

Luomusertifiointi ei ota kantaa metsänomistajan toimiin metsässä. Metsänomistaja voi hoitaa metsäänsä kuten parhaaksi katsoo.

Luomussa kielletyillä tuotantopanoksilla tehdyt käsittelyt rajaavat käsittelyn alueen pois luomusta kolmen vuoden määräajaksi.

Niitä ovat juurikäävän torjunta urealla, kemiallinen heinäntorjunta ja tietyt kemialliset lannoitteet.

Sallittuja ovat tuhkalannoitus, juurikäävän torjunta harmaaorvakalla sekä luomukasvintuotannossa sallitut lannoitteet, maanparannusaineet ja kasvinsuojeluaineet, jotka löytyvät [Luomukasvintuotannon ohjeiden liitteistä I ja II](#)

Jokamiehenoikeudet ja kaupallinen keruu

Luomusertifiointi ei vaikuta jokamiehenoikeuksiin.

Jokamiehenoikeuksilla kerättäviä sieniä, marjoja ja yrttejä voi kerätä kuten ennenkin,

mutta kaupallisia luomuluonnontuotteita niistä tulee vasta silloin, kun ostaja on mukana luomuvalvonnassa ja kun kerääjä on sitoutunut luomukeruuohjeisiin.

Muiden kuin jokamiehenoikeuksin kerättävien tuotteiden keruuseen tarvitaan aina maanomistajan lupa, ja se koskee myös luomuluonnontuotteita.

Hyödyntämismahdollisuudet, esimerkit Karuna ja Villikka

Karunassa, Varsinais-Suomessa neljä luomutilaa haki metsänsä luomukeruualueiksi yhden tilan toimiessa selvittäjänä ja hoitaessa paperityöt. Tarkoituksena on hyödyntää keruualueita monipuolisesti, syötävien lisäksi myös erikoisluonnontuotteita. Tuotteita myydään satokaudella myös suoramyyntinä tilapuodissa ja toimitetaan lähiruokarenkaalle.

Villikka on eteläsavolainen luonnonyrittäjä, jolle tuli asiakkailta toiveita tuotteiden saamiseksi luomuun. Yrittäjä sertifioi omat metsänsä luomuun, ja aikoo jatkossa yrittien lisäksi tuottaa myös luomuhilloja luonnonmarjoista.

Keruutuotteiden maatilajalostus

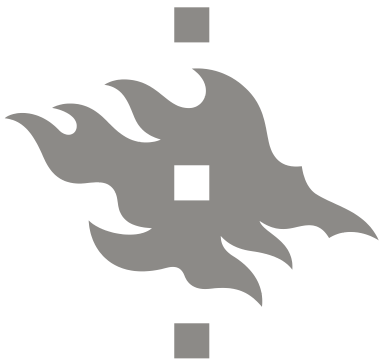
Kauppakunnostus, pakkaaminen ja alhaisen jalostusasteen valmistuksen valvonta kuuluvat ELY-keskukselle. Alhaisen jalostusasteen valmistusta on mm.

- marjojen jäädyttäminen
- luomuraaka-aineiden sekoittaminen keskenään, kuten yrttisekoitusten, mehujen (täysmehu ilman sokeria) ja soseiden valmistus
- edellä mainittujen tuotteiden pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteiksi valmistuksen jälkeen
- tilan ulkopuolella rahtityönä teetettyjen tuotteiden paloittelu, sekoittaminen, jäädyttäminen tms. sekä pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteiksi maatilalla

Muuta valmistustoimintaa valvoo elintarvikevirasto Evira

Etelä-Savo ja luomukeruualueet

Etelä-Savon metsät ja metsänomistajat

Kasvullista metsämaata 1 221 000 ha
osuus maapinta-alasta (85,6%) on maan suurin

Yksityisiä metsäomistajia

vähintään 4 ha metsämaata n. 24 500 kpl
alle 4 ha n. 6 000 kpl

Metsän käsittelyt

Juurikäävän torjunta 13 245 ha
(mukana myös harmaaorvakalla käsitelty)

Lannoitus 3 500 ha (tilastointi?)

Kemiallinen heinäntorjunta vähäistä, ei tilastoa

(Lähde: Antti Heikkilä, Suomen Metsäkeskus)

Luomumetsistä moneksi -tiedotushanke 2015 - 2016

- Etelä-Savossa käynnistettiin Luomumetsistä moneksi –hanke, jossa tiedotetaan metsien luomusertifiointista ja selvitetään sen merkitystä metsien monikäytön, keruutuotteiden jatkojalostuksen ja matkailun kannalta
- Hankkeen toteuttaa Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti yhteistyössä Suomen Metsäkeskuksen kanssa

Hankkeen taustaa

Laadukasta liiketoimintaa luonnosta –hankkeessa Luomua luonnosta –seminaari marraskuussa 2014.

Kysely eteläsavolaisille metsänomistajille helmikuussa 2015: Kyselyyn, joka lähti 5400 metsänomistajalle, saatiin liki kuusisataa vastausta. Vastanneista 41 prosenttia oli kiinnostunut metsiensä sertifiointista luomukeruualueiksi ja lähes puolet halusi lisätietoja siitä, mitä sertifiointi käytännössä tarkoittaa.

Yli puolet vastanneista piti luomusertifiointi markkinointivalttina Etelä-Savolle

Vastauksista selvisi selkeä tiedotustarve: aihetta kohtaan on myös ennakkoluuloja ja vääriä käsityksiä

Kohderyhmä

Hankkeen pääkohderyhmänä ovat eteläsavolaiset metsänomistajat, kunnat, seurakunnat sekä yrittäjät, joilla on mahdollisuus hyödyntää luomustatusta, kuten marjojen, sienten ja muiden keruutuotteiden jatkojalostajat, luonto-, matkailu- ja hyvinvointialan yrittäjät.

Tavoitteet

Tavoitteina on

- tiedottaa 1) luomukeruualueiden sertifioinnista ja 2) metsien monikäytöstä eteläsavolaisille metsänomistajille. Metsien monikäyttöön kuuluvat perinteisten keruutuotteiden, sienien, marjojen ja yrttien lisäksi erikoiskeruutuotteet, kuten mm. pakuri, pihka, luonnonkosmetiikan raaka-aineet sekä virkistyskäyttö ja erilaiset ohjelmapalvelut
- selvittää, mitä taloudellista merkitystä luomusertifiointilla on (kustannukset, tulopotentiaali)
- kartoittaa hankkeen pääkohderyhmien lisäksi muiden toimialojen, erityisesti matkailun ja ruokakulttuuritoimijoiden, valmius hyödyntää luomukeruualueiden avulla kehittyvää luomumaakunnan imagoa ja osallistua luomusertifioitujen alueiden ylläpidon kustannuksiin

Tavoitteet

- selvittää toimintamallia, jolla valtaosa alueen sertifioiduissa olevista metsistä pystyttäisiin sertifoimaan luomuun ja edistää sen avulla luomusertifiointia
- vaikuttaa päivitettävänä olevaan luomukeruun ohjeistukseen ja tuotantosääntöihin sekä yksinkertaistaa valvontaa kustannustehokkaampaan suuntaan
- opastaa jo sertifioiduista kiinnostuneita ja mahdollisuuksien mukaan luoda ryhmiä, jotka voivat toteuttaa yhteissertifiointeja ja siten minimoida kustannuksia
- selvittää paikkatiedon ja sähköisten kartta- ja tietoaineistojen hyödyntämismahdollisuutta luomusertifiointissa ja keruun ohjauksessa viranomaisyhteistyössä
- saada Etelä-Savoon pysyviä luomukeruualueita moninkertaistaen nykyinen luomukeruualue

Hanke toteutetaan yhteistyössä

Hanke toteutetaan yhteistyössä Metsänhoitoyhdistys Etelä-Savon, MTK Metsälinjan, Luomuinstituutin, Saimaan Luomury:n Suomen 4H-liiton ja luonnontuotealan toimialapäällikkö Anne Ristiojan kanssa.

Muita yhteistyötahoja hankkeen toteuttamisessa ovat MTK Etelä-Savo, 4H, ESEDU, Miksei Oy, Maaseutukuriiri, Pro Luomun Manner-Suomen maaseutuohjelman luomualan kehittämisen koordinaatiohanke vuosille 2015-2017, luonnontuotealan koordinaatiohanke Luonnontuotteet monipuolistuvissa arvoverkoissa (LUMOA), LUKE:n SUOKAS-hanke, MAMKin Viesti luomusta oikein –hanke sekä muut aihealueeseen liittyvät hankkeet ja toimijat.

Lisätietoja voi kysyä aiheen parissa toimivilta:

Luomumetsistä moneksi –hanke:

Projektipäällikkö Birgitta Partanen, Ruralia-instituutti
birgitta.partanen@helsinki.fi, p. 044 538 2248

Asiantuntija Marja Pulkkinen, Etelä-Savon ELY-keskus
marja.pulkkinen@ely-keskus.fi, p. 029 502 4073

Aluejohtaja Antti Heikkilä, Suomen metsäkeskus
antti.heikkila@metsakeskus.fi, p. 029 432 4602

Luonnontuotteet monipuolistuvissa arvoverkoissa, LUMOA – hanke

Eija Vuorela, Suomen 4H-liitto, luomukeruualueesertifiointi
eija.vuorela@4h.fi, 0407151820

Luomuliiton mentorointihanke

Jaana Elo, Luomuliitto
jaana.elo@luomuliitto.fi, puh. 044 222 0879